

Václav Havel:

AZ ANTISZEMITIZMUSRÓL

Tisztelt elnök úr, Tisztelt közönség!

Valahányszor a holocaustról, a koncentrációs táborokról, Hitler tömeges zsidóirtásáról, a faji törvényekről és a zsidó népnek a második világháború alatt elszenvedett mérhetetlen megpróbáltatásairól szóló dokumentumokkal ismerkedem, különös tehetetlenségi érzés vesz erőt rajtam: tudom, hogy mondanom, tennem kell valamit, valamiképpen reflektálnom minderre, de egyszersem érzem, hogy bármit mondanék is, az mind kifejezéstelen vagy hiányos lenne, és hogy nem telik tőlem többre, mint hallgatásra és szótlán értetlenségre. Természetesen tudom, hogy hallgatni nem lehet, de ugyanakkor kétségbeesítően néma vagyok. A benutságnak ez az állapota mindenekelőtt mélységes – sőt mondhatnám metafizikai – szégyenérzetből fakad. Szégyellem magam – ha szabad ezt így mondanom – az emberért, az emberiségért, az emberi nemért, érzem, hogy ez ennek a nemnek a büntette és szégyene, ennél fogva az én büntettem és az én szégyenem is. Ez a benutság mintha hirtelen mélységes szakadékba vetne engem, amelynek alján az emberi bűn átérzése rejtőzik és vele együtt az én felelősségérzem az emberi cselekedetekért valamint a világ helyzetéért, amelyben élünk és amit alkotunk. Egyszerre csak én, konkrét emberként felelősnek érzem magam általában az emberért, és értetlenül szemlélve kegyetlenségét, alapjában véve kezdem egy kicsit nem érteni önmagam, mert én is egy vagyok közülük, emberek közül.

Gondolkodom rajta, mit jelent az, hogy a zsidók kiválasztott nép. És ráeszmélek, hogy ez – egyebek között – ezt is jelentheti: az emberek őket választották áldozati bárányoknak vagy pótáldozatnak; tudatosítva önnön kiszűrésüket, átlagosságukat és elégtelenségüket, gyötörődve öngazolásérzetük kétségbeesítő hiánya miatt, szakadatlanul csatlakozva a világban és önmagunkban, komplexusaik rémétől üldözve, és hasztalanul próbálva szabadulni egzisztenciális keserveiktől, meg kellett találniuk a bűnt, akit felelőssé tehetnek balsorsukért, nyomorúságukért, kudarcaikért. Ebből keletkezett az antiszemitizmus. És az antiszemitizmus termő talajából nőtt ki végül a holocaust is. Tehát az a jelenség, amely arra a mélypontra szorít le bennünket, ahol igazán komolyan érezzük át felelősségünket a világért. És ennek köszönhetően hirtelen kiderül, hogy a zsidók kiválasztottságának nyilván más értelme is van: a sors arra a

[A náci haláltáborokban elpusztult több mint negyedmillió cseh-szlovákiai zsidó emlékére a prágai Smetana-teremben 1991. okt. 19-én rendezett hangverseny (Giuseppe Verdi Rekviemje) előtt, Chaim Herzog izraeli köztársasági elnök jelenlétében elhangzott beszéd.]

szörnyűséges feladatra választotta ki őket, hogy megpróbáltatásukkal szembesítsék a modern embert egyetemes felelősségével, és hogy áldozataikkal a szó szoros értelmében vett metafizikai öntudatosulásának mélységébe taszítsák. Ha az ember áttekinti ama szörnyűségek tömkelegét, amelyeknek elkövetésére képes, akkor – az önmagáért való szégyenkezéssel együtt – fölébred benne a fokozott felelősségérzet az egész emberi közösség tetteiért. A második világháborúban átélt zsidó szenvedések értelmetlensége így tragikus értelmet nyer: tartós kihívássá válik, amely az emberi nem minden tagját felszólítja: ébredjen tudatára ember voltának.

Egy cseh protektorátusi tisztviselő keze volt az, amely hajdan a megfelelő rendelet keretében csehül vetette papírra ezt a mondatot: „Zsidók csak akkor foglathatnak el ülőhelyeket, ha azokra nincs szükség árják számára.” És egy szlovák újságíró keze volt az, amely hajdan szlovákul írta le ezt a dicsekvő cíkcímét: „A zsidók ellen hozott legszigorúbb törvények a szlovák faji törvények.”

Úgy vélem, hogy az effajta parancsokat és újságcikk-címeket, amelyeket nem gyilkoló gyilkosok keze írt le, tartós mementóként minden cseh és szlovák történelemtankönyvnek tartalmaznia kellene. Úgy vélem, hogy a világot értett felelősségre szólító felhívásnak, amely a holocaust vészkorszakából hangzik felénk, amikor névtelen és nem gyilkoló antiszemita ezrei segédkeztek abban, hogy polgártársaikat gázkamrákba küldjék, már sohasem szabad elhalkulnia, ezt a hangot soha többé nem szabad elhallgattatni, elrejtteni sem eltitkolni. A szükség parancsolja, hogy meghallja minden elkövetkező nemzedék.

Kisfiú koromban irigyeltem némely gyereket, amiért mellén hatágú csillag sárgállott. Azt hittem, hogy ez valamiféle kitüntetés.

Ha örökre el akarjuk kerülni, hogy bármiféle gyerekeknek jegyet kelljen viselniük ruházatukon, amely a többi gyereket óvja tőlük, jelezvén, hogy a megbélyegzettek kisebbségük, akkor szüntelenül emlékeztünkbe kell idéznünk, hogy milyen szörnyű csapások sújtották a zsidó népet, amely arra választatott ki, hogy szenvedésével felrázza az emberiség lelkiismeretét.

Az emberek ösztönszerűen kerülnek mindent, ami sokkolja őket. Ám szükség van rá, hogy mindannyian – saját érdekünkben – tartósan ki legyünk téve bizonyos fajta sokkoknak. Pontosabban olyan sokkoknak, amelyek figyelmeztetnek, hogy semmiféle hazugsággal nem tudunk kibújni felelősségünk egyetemesége alól.

A zsidó nép szenvedéseiről beszélni kell annak ellenére, hogy olyan nehéz beszélni róla.

ZÁDOR MARGIT FORDÍTÁSA